

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

Tenedos Nekropolisi'nden Yerel/Bölgesel "Kuğu Grubu" Ve İlişkili Seramikler

Local/Regional "Swan Group" and Related Ceramics from Necropolis of Tenedos

Mehmet AYAZ¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çanakkale, mehmetayaz@comu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-0823-2108

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

11.11.2024

Kabul/Accepted:

18.03.2025

DOI:

10.18069/firatsbed.1582948

Anahtar Kelimeler

Tenedos, Nekropolis,
Arkaik Dönem, Kuğu
Grubu

ÖZ

Bu çalışmada Tenedos nekropolisinde 1960 ve 1990'lı yıllarda yapılan müze kurtarma kazıları ile 2021 yılında başlayan yeni kazılar sırasında bulunan "kuğu grubu" ve bunlarla ilişkili seramik kaplar incelenmektedir. Minyatür boyutlu skyphos, lekane, phiale ve krateriskostan oluşan bu seramik kaplar Tenedos ölü gömme ritüelleri içerisinde MÖ 6. yüzyılın ilk yarısı / ortalarından MÖ 5. yüzyıl içine kadar yer bulmuşlardır. Çalışmanın amacı bu seramik kapların tiplerine, süsleme tarzlarına ve kronolojilerine Tenedos'tan yeni katkılar sağlamaktır. Kaplar bu çalışmada C. Aslan'ın benzer Troya buluntuları üzerine gözlemlerinden esinlenilerek Kuğu Grubu ve Kuğu Grubu ilişkili seramikler olmak üzere iki grupta incelenmiştir. İki skyphos ve bir lekaneden oluşan ilk grup Hellespontos ağızındaki yerleşimlerde ele geçenleri anımsatır şekilde silüet üslupta hayvan (kuş ve kedigil) figürleri ile bezelidir. Aynı teknikte nokta, yaprak, dil, rozet ve ters "Z" dizileri gibi basit süsleme öğeleri ile bezenmiş olan üç phiale, bir kapak ve bir krateriskos ise ikinci grupta değerlendirilmiştir. Tenedos Kuğu Grubu seramikleri, taşıdıkları bezeme kompozisyonları ve bunların işlenişlerindeki detaylarıyla literatürde Kuzeybatı Anadolu / Troas merkezli olabileceği değerlendirilen "bölgesel" bezeme üslubun üyelerinden olmalıdır. Öte yandan, diğer yerleşimlerde bulunanlardan ayrı seriler ya da çömlekçi atölyelerin ürünleri olabileceklerini düşündüren farklılıklar da dikkat çekmektedir.

ABSTRACT

This study examines the so-called "swan group" and related ceramics found during the past rescue excavations conducted in the 1960s and 1990s, as well as recent excavations carried out between 2021 and 2023 in the necropolis of Tenedos. These ceramics, which were important for the burial rituals in Tenedos from the first half/mid-6th century BC to the 5th century BC, include shapes like miniature-sized skyphos, lekane, phiale, and krateriskos. The purpose of this study is to provide new contributions to the types, decoration styles, and chronology of these ceramic vessels from Tenedos. I divide the ceramics into two groups: Swan Group and Swan Group Related Ceramics, drawing on C. Aslan's observations on similar finds from Troy. The first group, comprising two skyphoi and a lekane, showcases silhouetted animal figures (birds and felines) in silhouette technique, recalling the parallels from the settlements at the mouth of the Hellespontus. Two phialai, a lid, and a krateriskos decorated with simple ornamental elements such as dots, leaves, tongues, and inverted "Z" sequences were evaluated in the second group. The decorative compositions and details of the ceramics in the Tenedos Swan Group align with the "regional" decorative style commonly associated with Northwestern Anatolia/Troad in literature. The differences suggest they may have belonged to different series or to different potters' workshops.

Atf/Citation: Ayaz, M. (2025). Tenedos Nekropolisi'nden Yerel/Bölgesel "Kuğu Grubu" ve İlişkili Seramikler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 2, 659-670.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Mehmet AYAZ, mehmetayaz@comu.edu.tr

1. Giriş

Arkaik Dönem, Ege'nin doğu ve batı yakasındaki İon kentleri, Korinth ve Atina gibi güçlerin yeni pazar arayışlarına girdikleri; bu amaçla yürüttükleri kolonizasyon faaliyetleriyle Ege ve Karadeniz kıyılarındaki ekonomik dengeleri değiştirerek yeniden şekillendirdikleri bir zaman dilimidir. Ege ile Karadeniz arasında geçiş kapısı olan Hellespontos ağzının MÖ 7. yüzyıl maddi kültürüne İon, sonraki yüzyılına ise Atina kolonizasyonu damga vurmuştur.

Şekil 1. Tenedos ve Hellespontos yakınında “Kuğu Grubu” / “Su Kuşu” seramiklerin bulunduğu yerleşimlerin konumları.¹

Atina'nın ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Karadeniz tahılı, Makedonya, Troas kerestesi (Körpe ve Yavuz, 2009: 230-231)² ve Trakya gümüşünün deniz ve kara yollarından Ege'ye ulaştırılmasında stratejik öneme sahip olan (van den Eijnde, 2020: 54) Hellespontos girişindeki Sigeion'un kolonizasyonu için girişimleri MÖ 6. yüzyılın ilk yarısına kadar geriye gitmektedir (Körpe, 2009: 17; Körpe ve Yavuz, 2009: 230; Rose, 2013: 64; van den Eijnde, 2019: 60). Sigeion'da Tiran Peisisratos ailesinin kolonizasyon girişimleri MÖ 6. yüzyılın ikinci çeyreği ya da ortalarında başarıya ulaşırken yaklaşık aynı dönemde Trakyalı Dolonki kabilesinin davet ettiği Atinalı Tiran I. Miltiades, Elaious kentinin de yer aldığı Hellespontos'un kuzey kıyısındaki Trakya Khersonesos'un yönetimini eline almıştır (van den Eijnde, 2019: 64).

Antik Dönem'de Ege deniz ulaşımında Hellespontos girişine ulaşmadan önce geçilmesi gereken son yer, Anadolu'nun 7 km açığında yer alan Tenedos adasıdır (Şekil 1). Ege'den Karadeniz'e yönelen ya da tersi yönde seyreden gemilerin güvenliğini garanti altına almak, Tenedos hesaba katılmaksızın düşünülemezdi. Çünkü Tenedos, Erken Tunç Çağı'ndan beri Hellespontos'u geçmek için uygun rüzgâr koşullarını bekleyen gemilere güvenli bir liman sunmaktaydı (Takaoğlu ve Yaman, 2019: 321; Takaoğlu ve Atabay, 2021: 12).

¹ Harita, Doç. Dr. A. Onur Bamyacı'nın sağladığı altlık üzerinde kuğu grubu seramiklerin yayınlanmış örnekleri dikkate alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir. Yazar kendisine teşekkürlerini sunar. Noktalar yerleşimlerin yaklaşık konumlarını temsil etmektedir.

² Körpe ve Yavuz, Sigeion'un olası kuruluş nedenleri arasında gemi yapımında kullanılacak İda kerestesinin taşınmasını da önerir.

Şekil 2. Tenedos Nekropolisi'nin 2022 yılı kazıları sonrası ortofotosu (Tenedos Kazı Arşivi).

Antik Tenedos'un yer aldığı ada, bugün Çanakkale İli'nin bir ilçesi olan Bozcaada'dır. Erken Tunç Çağı'na kadar giden eski yerleşimin büyük bölümü adanın doğusundaki modern yerleşimin altında kalmıştır. (Sevinç ve Takaoğlu, 2004) Tenedos'taki en kapsamlı kazılar, feribot iskelesinin yaklaşık 700 m güneybatısında yer alan nekropolis alanında 1959'dan 2000'li yılların başlarına kadar İstanbul ve Çanakkale Arkeoloji Müzeleri tarafından aralıklarla kurtarma kazıları şeklinde yapılmıştır (Takaoğlu, 2017; Takaoğlu ve Yaman, 2019) (Şekil 2). İlk sistematik kazılar ise 2021 yılında Prof. Dr. Turan Takaoğlu başkanlığındaki bir ekiple bu makalenin yazarının da katılımıyla başlatılmıştır (Takaoğlu, 2023; Takaoğlu vd., 2024).

Nekropoliste şimdiye kadar yapılan kazılar, Geç Geometrik'ten Hellenistik Dönem içlerine kadar Tenedoslular'ın ölü gömme gelenekleri ve maddi kültürünün gelişim-değişiminin anlaşılmasına önemli katkılar sunmuştur. Seramik kap buluntuları odağında bakıldığında kazılarda elde edilen verilere göre MÖ 8. yüzyıldan MÖ 7. yüzyılın ortaları / sonlarına kadar mezarlara ağırlıklı olarak yerel / bölgesel üretimlerin bırakıldığı, MÖ 7. yüzyılın ortaları ve özellikle sonlarından itibaren bunlarla birlikte özellikle Korinth kökenli ithal kapların mezarlarda önemli oranda arttığı belirlenmiştir (Arslan ve Sevinç, 2003; Takaoğlu ve Yaman, 2019). Atina ürünlerinin Tenedos mezarlarında MÖ 6. yüzyılın sonlarında ve sonraki yüzyılın başlarında yoğunlaştığı görülse de (Özkan, 1993: 216) ne zaman başladığı henüz bilinmemektedir.

Atina kentinin Hellespontos girişinde kolonizasyon faaliyetleri yürüttüğü MÖ 6. yüzyılda Tenedoslular, mezarlarına bazen diğer objeler yanında siyah boya ile silüet teknikte hızlı ve özensiz yapılmış su kuşu (kuğu?) ve kedigiller ile bezenmiş skyphos ve lekane dışında bezeme tekniği bakımından bunları anımsatır şekilde özensiz süsleme öğeleri ile bezenmiş phiale, kapak ve krateriskos türü minyatür seramik kaplar bırakmışlardır. Bu kapların hayvan figürlü olanları taşıdıkları kuğu/su kuşu figürlerinden dolayı literatürde "Kuğu Grubu" olarak sınıflandırılırken (Beazley, 1944: 55-57) basit süsleme öğeleri ile bezenmiş olanları söz konusu grupla ilişkilendirilmiştir (Aslan vd., 2019: 227).

Tenedos'ta 1960'lardaki müze kurtarma kazılarında ele geçtikten sonra Troya Müzesi (eski Çanakkale Arkeoloji Müzesi) depolarında koruma altına alınanların yanı sıra 2021 yılında başlatılan yeni kazılarda ele geçen Kuğu Grubu ve ilişkili seramikleri tanıtarak konuyla ilgili literatüre katkı sağlamak bu çalışmanın ana amacıdır. Çalışmada Kuğu Grubu seramiklerinin literatürdeki yeri konusunda bilgi verildikten sonra Tenedos örneklerinin yapısal (biçim, kil ve bezeme teknikleri) ve taşıdıkları bezemelerin stilistik özellikleri tanımlanarak diğer yerleşimlerde bulunan ilişkili örnekler ile benzerlik ve farklılıklar ortaya konur. İncelenen

eserlerin mezar kontekstleri bilinenleri bu bağlamda tarihlenir. İlk müze kurtarma kazılarında ele geçen örneklerin tarihlenmelerinde hem yeni kazılarda bulunan örnekler (2021-2024) hem de diğer yerleşimlerde ele geçenlerle analogiler kullanılır. Bölgesel boyalı seramiklerin temsilcilerinden olan “Kuğu Grubu” ve ilişkili seramiklerin Tenedos örnekleri; Arkaik Dönem’e ait bu seramik grubunun tipoloji, kronoloji ve bezeme repertuarının çeşitlenmesine yeni katkılar sağlamaktadır.

2. Kuğu Grubu

Yunanistan, Kuzeybatı Anadolu, Kuzey Ege, İtalya, Trakya ve Karadeniz’in kuzeyinde MÖ 6. yüzyılda yayılım gösterdiği bilinen, silüet su kuşları ya da bunlara eşlik eden panter figürleri ile bezenmiş çeşitli minyatür seramik kap, Beazley’in çalışmasının ardından arkeoloji literatürüne “Kuğu Grubu” olarak geçmiştir (Beazley, 1944: 55-57; Boardman, 1997: 179; Utili, 1999: 31-33; Aslan, 2009; Aslan vd., 2019: 227-230). Kapların gövdelerinde yer verilen kuş figürleri genellikle kuğu olarak tanımlanmakla birlikte bunların kaz ve ördek gibi farkı kuş türlerinden olabileceği de ileri sürülmüştür (Aslan, 2009: 54). Bu üslupta bezenmiş en yaygın kap biçimleri olan skyphoslar ve lekanelerin gövdelerine kuşlar genellikle baş aşağı gelecek şekilde yerleştirilmiş, bu figürlerden kalan boşluklar ise çizgi ve nokta grupları ile doldurulmuş hem kuşlar hem de doldurma bezemeler özensiz çalışılmıştır. Attika üretimlerinin detayları sıklıkla kırmızı boya ile vurgulanmıştır (Beazley, 1944: 55). Phialelerde daha çeşitli motifler tercih edilirken bazen kabın merkezi kuğu / su kuşu figürleriyle çevrelenmiş, bazen de yalnız nokta, yaprak ve çizgi bandı gibi bezeme öğelerinin kombinasyonlarından oluşan daha basit kompozisyonlar tercih edilmiştir (Aslan vd., 2019: 227).

Kuğu Grubu’nda ele alınan seramikleri çalışan araştırmacılar, bunların bir bölümünün Atina’nın Hellepontos’taki kolonilerinde üretildiği görüşünde birleşmektedir (Gropengiesser, 1970: 45; Boardman, 1981: 313; Utili, 1999: 29-33³; Aslan vd., 2019: 230). Taşıdıkları bezeme üsluplarıyla benzeşen örneklerin Sigeion, Elaious ve yakın çevresindeki yerleşimlerde (Troia, Maydos Kilisetepe Höyüğü, Hanay Tepe (Thymbra), Beşik Tepe, Akça Köy, Ballıdağ (Gentinos?), Dardanos, Rhoiteion, Parion⁴; Güney Troas’ta Assos, Antandros⁵ ve Lemnos adasında Hephaestia ve Myrina) görülmesi bu önerinin dayanağını oluşturmaktadır (Aslan vd., 2019: 229-230).⁶ Lemnos buluntularını inceleyen L. Beschi, Atina’nın kolonileri olan Sigeion ve Elaious’a yalnızca ithal çanak-çömleğin gelmediğini, aynı zamanda bu kentler ve yakın çevresinde taklitlerin de üretildiğini ileri sürer (Beschi, 2007: 121). Troia’da bulunmuş örnekleri diğer yerleşimlerden yayınlananlar ile karşılaştıran C. Aslan, hızlı yapılmış özensiz dekorasyonlarıyla öne çıkan Kuzeybatı Anadolu / Troas merkezli bölgesel bir üslubun varlığına vurgu yaparak taşıdıkları bezeme detaylarından dolayı Assos ve Pitane’nin ayrı üretim merkezleri, Sigeion’un ise bu kapların üretim ve yerel uyarlamalarının yapıldığı merkez olabileceğini önerir (Aslan vd., 2019: 230).

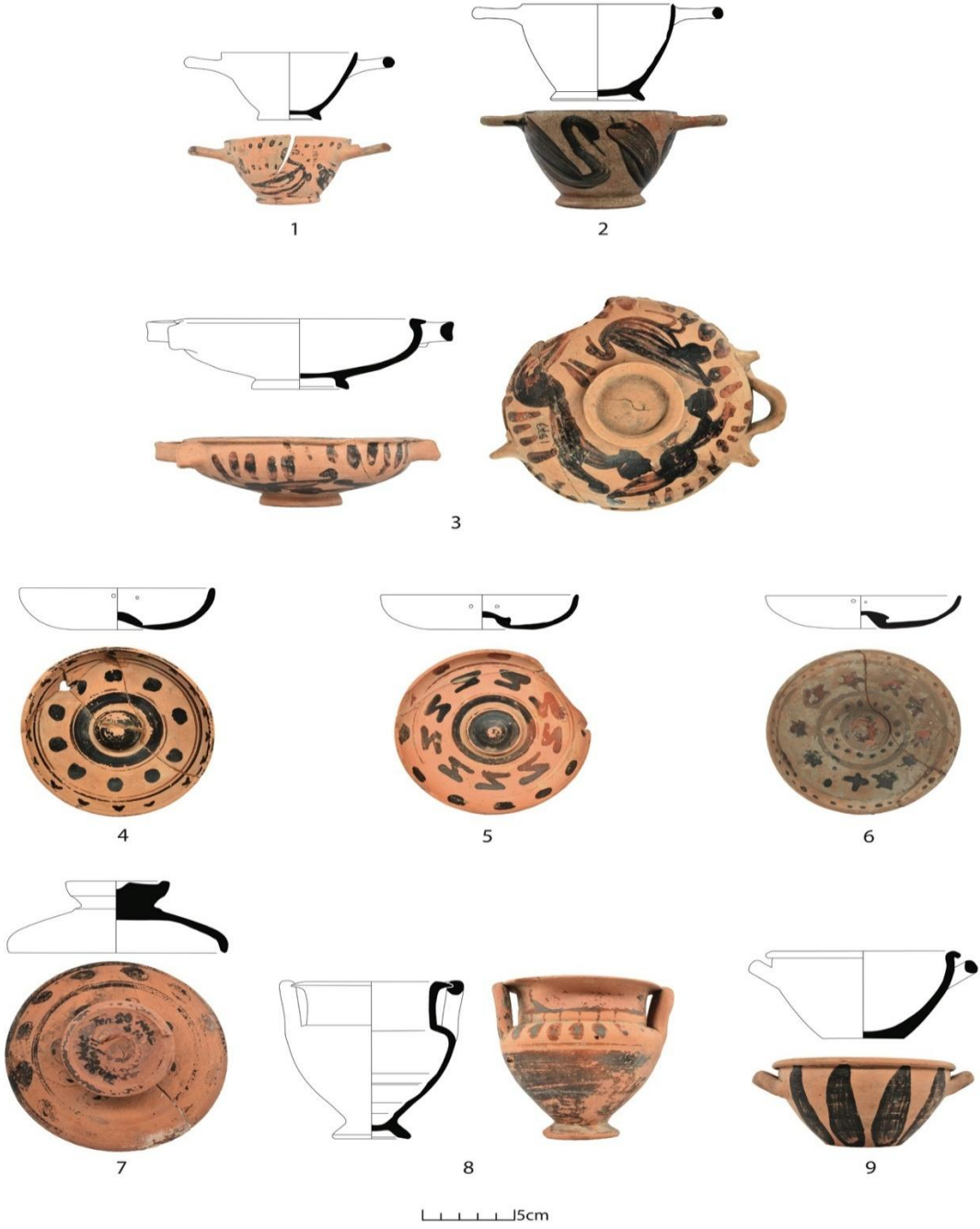
Buluntu bağlamlarından yola çıkılarak Kuğu Grubu’nun yoğun üretim dönemi için MÖ 575-500 yılları kabul edilmektedir: Yunanistan’da ele geçenler başta olmak üzere İtalya, Karadeniz’in kuzeyi ve Samos’ta bulunanları değerlendiren Beazley, Phaleron’da MÖ 7. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen kontekste ele geçen bir örnek ile Pontos Olbiası’ndaki bir mezarda bulunan MÖ 6. yüzyılın sonlarına ait bir lekane dışındaki örneklerin genel olarak MÖ 6. yüzyılın ilk yarısı (özellikle ikinci çeyreği) ve ortalarının hemen sonrasına ait olabileceğini belirtmiştir (Beazley, 1944: 57). Boardman, kullanılan kap biçimlerinden yola çıkarak bu grubu MÖ 6. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren tarihlemiştir (Boardman, 1981: 313; Boardman, 1997: 179). Assos Batı Nekropolis buluntuları F. Utili tarafından MÖ 590-520 yıllarına (Utili 1999: 32, no. 256-269, 272, 275, 277-279, 413-414, 508?, 511-512); çoğunlukla Aşağı Kutsal Alan’da ele geçen Troia örnekleri ise C. Aslan tarafından MÖ 6. yüzyılın ilk yarısından MÖ 480 civarına kadar tarihlenmiş ve MÖ 6. yüzyılın ortalarından sonlarına kadar yaygın olduklarına vurgu yapılmıştır (Aslan, 2009: 55; Aslan vd., 2019: 230).

³ F. Utili bu seramikleri üreten atölyeyi “äolisch-attischen Werkstatt” (Aeol-Attik Atölye) olarak adlandırır.

⁴ Parion’da ek kırmızı boya kullanımı olan bir Kuğu Grubu skyphosu bulunmuştur. Dr. Öğretim Üyesi Büşra Elif Kasapoğlu ile kişisel iletişim. Yazar söz konusu eserin bilgilerini paylaşan Dr. Öğretim Üyesi Büşra Elif Kasapoğlu’na teşekkürlerini sunar.

⁵ Bursa Müze Müdürlüğü’nün Melis Nekropolü’nde yaptığı kurtarma kazılarında 1995 yılında MÖ 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bir pithos mezar içinde üzerinde silüet ve ek kırmızı boya ile yapılmış kuğular ve doldurma çizgi bezeklerin olduğu bir Kuğu Grubu lekane bulunmuştur. (Antandros Kazı Env. No.: 1319. Prof. Dr. Yasemin Polat ile kişisel iletişim. Yazar söz konusu eserin bilgilerini paylaşan Prof. Dr. Yasemin Polat’a teşekkürlerini sunar).

⁶ Antandros ve Parion dışındaki verilere ilişkin güncel literatür C. Aslan tarafından sunulmuştur.

Şekil 3. Kuğu Grubu Seramikler (Fotoğraflar Troya Müzesi arşivinden yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Şekil 3 Katalog:

- 1. Skyphos (Şekil 3.1).** Ten. 1962 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No: 1871. Y: 3,8 cm; A: 6,4 cm; K: 3,3 cm. Kil: 2.5YR 6/6 (açık kırmızı). Yüzey: dışta kilin sulandırılması ile elde edilen 5YR 7/6 (kırmızımsı sarı) ince astar üzerinde 10YR 2/1 (siyah) boya bezeme. İç, tümüyle dıştaki bezemelerin renginde özensiz boyalı.
- 2. Skyphos (Şekil 3.2).** Ten. 2023 yılı kazısı, M23-7, Troya Mü. Env. No: 17233. Y: 5,3 cm; A: 7,5 cm; K: 4,3 cm. Yüzey: 5 YR 6/4 (açık kırmızımsı kahve) hafif parlak astar üzerine 2.5 Y 2.5/1 (siyah) bezeme. İç, dıştaki bezemelerin renginde boyalı. İç ve dışta yoğun minik gümüş mika/kuvars.

3. Lekane (Şekil 3.3). Ten. 1962 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No: 1873. Yay.: Özkan, 1993, 102, kat. no. 254. Y: 4 cm; A: 12,2 cm; K: 4,2/4,6 cm. Kil: 2.5YR 7/4 (açık kırmızımsı kahverengi). Yüzey: dışta kilin sulandırılması ile elde edilen 7.5YR 7/6 (kırmızımsı sarı) ince astar üzerine 7.5YR 4/8 (kırmızı) ve 2.5YR 2.5/1 (siyah) alacalı bezeme. Tümüyle dıştaki bezemelerin renginde özensiz boyalı iç yüzeyde yoğun miktarda minik gümüş mika/kuvars.

4. Phiale (Şekil 3.4). Ten. 1962 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No: 1874 (M26/143). Y: yak. 2,4 cm (çarpık); A: yak. 9,4 cm (çarpık); Kil: az gümüş mika/kuvars katkılı 7.5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı). Yüzey: içte ince 7.5YR 7/6 (kırmızımsı sarı) astar üzerine hafif parlak 2.5YR 4/8 (kırmızı), 7.5YR 2.5/5 (siyah) boya bezeme. Çok az miktarda taşçık görülen dış yüzey astarsız.

5. Phiale (Şekil 3.5). Ten. 1962 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No: 1970 (M26/144). Y.: 2 cm; A.: 9,2 cm; Kil: 2.5YR 5/6 (kırmızı). Yüzey: içte 2.5YR 6/6 (açık kırmızı) ince astar üzerine hafif parlak yer yer 2.5YR 4/8 (kırmızı), 2.5YR 2.5/1 (kırmızımsı siyah) boya bezeme. Çok az miktarda taşçık görülen dış yüzey astarsız. Tüm yüzeyde çok az minik gümüş mika/kuvars.

6. Phiale (Şekil 3.6). Ten. 2024 yılı kazısı, M24-2, Ten. Kazı. Env. No.: TND 24-7. Y.: 1,9 cm; A.: 9,4 cm; Kil: 7.5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı). Yüzey: içte ince 7.5YR 7/6 (kırmızımsı sarı) astar üzerine hafif parlak 2.5YR 4/8 (kırmızı), 7.5YR 2.5/5 (siyah) boya bezeme. Çok az miktarda beyaz içerik görülen dış yüzey astarsız.

7. Kapak (Şekil 3.7). Ten. 1990 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No: 6453 (1990 - M6.11); Yay.: Özkan, 1993, 102, kat. no. 253. Y: 4 cm; A: 10,2 cm; Tut.: 4,7 cm; Kil: 5YR 7/6 (kırmızımsı sarı). Yüzey: dışta 5YR 6/4 (açık kırmızımsı kahverengi) yer yer dökük hafif parlak 2.5YR 2.5/1 (siyah), tutamağın üzerinde yer yer 2.5YR 4/6 (kırmızı) boya bezeme. Tüm yüzeyde yoğun minik gümüş mika/kuvars. Astar belirlenemedi.

8. Krateriskos (Şekil 3.8). Ten. 1962 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No: 1888, (M26/141); Y: 9 cm; A: 8 cm; K: 3,9 cm; Kil: belirlenemedi. Yüzey: dışta 5YR 6/6 (kırmızımsı sarı) yüzey üzerine 5YR 2.5/1 (siyah), 2.5YR 3/3 (koyu kırmızımsı kahve ve 2.5YR 5/6 (kırmızı) alacalı bezeme. İçte boyun-gövde birleşimine kadar olan üst alan bezeme renginde boyalı. Yüzeyde yoğun minik gümüş mika / kuvars tanecikleri.

9. Skyphos (Şekil 3.9). Ten. 1962 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No: 1869, (M8/16); Y: 4,9 cm; A: 9,4 cm; K: 4 cm; Kil: belirlenemedi. Yüzey: kabın dış yüzeyinde aletle yapılmış rötuş izleri; dışta 7.5 YR 7/4 (pembe) ince astar (firça izleri) üzerine hafif parlak 7.5YR 2.5/1 (siyah) bezeme. İçin tamamı bezemelerin renginde boyalı.

3. Tenedos'tan Kuğu Grubu ve İlişkili Seramik Kaplar

Tenedos Nekropolisi'ndeki eski müze kurtarma kazıları ve 2021 yılında başlatılan yeni kazılarda ele geçen Kuğu Grubu ve bu grup ile ilişkili seramikler arasında minyatür boyutlu üç adet skyphos, bir lekane, üç phiale, bir kapak ve bir krateriskos tipi kap yer almaktadır (Şekil 3). Bunlardan 1990 yılında gün yüzüne çıkarıldıktan sonra 6 numarası verilen mezarda ele geçen kapak (Şekil 3.7), 2023 yılı kazılarında bir amphora mezarda (M23-7) ele geçen skyphos (Şekil 3.2) ve 2024 yılı kazılarında kesme taş örgü mezarda ele geçen phiale (Şekil 3.6) dışındakiler müze envanterine 1962 yılında kaydedilmiş olup bulundukları mezarlar kayıtlarda yer almamaktadır. Lekane ve kapak (Şekil 3.3,7), Turhan Özkan'ın 1993 yılında bitirdiği doktora tezi malzemesi içinde yer bulmuştur (Özkan, 1993: 102, kat. no. 253-254). Araştırmacı lekane'yi Kuğu Grubu'nda sınıflandırmış, kapağı ise Tenedos'un yerel ürünleri arasında ele almıştır (Özkan, 1993: 172).

3.1. Skyphos (Şekil 3.1- 2)

Tenedos Nekropolisi'nde ele geçen iki skyphos (Şekil. 3.1-2) bezeme kompozisyonlarının detaylarındaki farklılıklara rağmen hem morfolojileri hem de genel bezeme şemaları bakımından Hellespontos girişinde ele geçen tipik Kuğu Grubu örnekleri ile ilişkilidir.

1962 yılında müze envanterine kaydedilen birinci skyphosun (Şekil 3.1) Tenedos'ta ele geçtiği mezar bilinmemektedir. Skyphos, yuvarlatılmış dudakla sonlanan derin, hafif dışbükey ters konik gövdeli, tabanı içe eğimli yapılmış hafif dışa çekik halka kaideli, ağzın hemen altından hafif içe eğimli karşılıklı bağlanmış çift yatay kulpludur. İçeriklerinden arındırılmış olan kili pişirilmesinin ardından kırmızı rengini⁷ almıştır. Gövdesinin dış yüzünde kilin sulandırılması ile elde edildiği tahmin edilen kırmızımsı sarı ince astar üzerine siyah renkte arka arkaya dizilmiş sağa yönelik üç adet silüet su kuşu/kuğu işlidir. Kuşlar, çizgisel üslupta, doğal

⁷ Tüm renk tanımlamalarında Munsell (2009 Revised / 2018 Production) kataloğu kullanılmıştır.

duruş pozisyonlarıyla (baş aşağı değil) verilmiştir. Kabın gövdesinde kuşlardan kalan boşluklar kısa fırça darbeleriyle yapılmış nokta ve sağa doğru hafif eğik kısa çizgi dizileriyle özensiz şekilde doldurulmuştur. Kabın içi, bezemelerin renginde özensiz şekilde boyanmıştır. Bu skyphos ile benzer kompozisyonda bezeli skyphoslar Sigeion (Schäfer, 2009: 11, res. 12- Arkaik Dönem), Troia (Aslan vd., 2019: pl. 60-61, no. 538-553/554- MÖ 6. yüzyılının ilk yarısı – MÖ 480 civarı) ve Lemnos-Myrina'da (Beschi, 2007: 170, Tav. XVIII, b-c- MÖ 6. yy.'ın ikinci yarısı) ele geçmiştir olsa da bunlardaki kuşların gövdeleri Tenedos örneğinden farklı olarak tümüyle siyaha boyanmıştır.

Birinciyle benzer form özellikleri gösteren ikinci skyphos (**Şekil 3.2**), 2023 yılı kazılarında nekropolisteki bir amphora mezarda ele geçmiştir.⁸ Skyphosun gövdesi, açık kırmızımsı kahverengi hafif parlak astar üzerine siyah renkli boya ile sağa bakan su kuşu dizisiyle bezenmiş olup geriye kalan boşluklarda doldurma bezek kullanılmamıştır. Kuşlar, olasılıkla su yüzeyindeki görünümünü betimler şeklinde bilinçli olarak bacaksız verilmiştir. Kabın içi dıştaki bezemelerin renginde üstünkörü boyalı olup çark dönerken sürülen fırçanın izleri burada helezonik bir görünüm bırakmıştır. Skyphosun bulunduğu mezarda MÖ 6. yüzyıl ortalarına kadar tarihlenen "quatrefoil" bezemeli bir Korinth aryballosu⁹, bir siyah firnisli ayaklı kyliks, bir yerel gri kadeh ve bir metal strigilis ele geçmiştir. Tek gömünün yapıldığı bu mezarda bulunan aryballos ve ayaklı kyliksten yola çıkılarak gömünün MÖ 6. yüzyıla ait olduğu -olasılıkla yüzyılın ortaları- söylenebilir.

3.2. Lekane (Şekil 3.3)

Tenedos lekane, sivriltilmiş dudak ile sonlanan tablası aşağı eğimli dışa dönük ağızlı, hafif şişkin yayvan gövdeli, gövdeye dudağın hemen altından karşılıklı şekilde bağlanmış yassı kesitli yatay "omega" kulplu ve tabanı içe eğimli halka kaidelidir. Gövdesinin dış yüzünün alt bölümünde açık kırmızımsı sarı ince astar üzerinde siluet tekniğe siyah / kırmızımsı siyah renkli boya ile işlenmiş baş aşağı pozisyonda koşan iki kedigil (panter?) ve yine aynı pozisyonda ayakta duran bir kuş yer almaktadır. Kuşun gövdesinde görülen yatay çizgiler büyük olasılıkla kanadını temsil etmektedir. Kabın üst gövdesinde kedigil ve kuş figürlerinden kalan boşluklar düzensiz fırça darbeleriyle yapılmış dikey çizgi dizileriyle üstünkörü doldurulmuştur. Kabın ağız tablası ve iç yüzeyi, figürlerde kullanılan boya ile üstünkörü kaplanmıştır. İnce sürülmesinden dolayı boya kabın pışirilmesinin ardından kırmızı / kırmızımsı siyah rengini almıştır. İç yüzeyde minik gümüş mika / kuvars içeriği dikkati çekmektedir.

Müze envanterine 1962 yılında kaydedilen lekane, Turhan Özkan tarafından değerlendirilmiş olsa da bulunduğu mezar araştırmacı tarafından belirlenememiştir (Özkan, 1993: 39, 102, kat. no. 254). Tenedos lekaneindeki gibi panter ve su kuşunun birlikte işlendiği kompozisyona Elaious'ta rastlanır (Waiblinger, 1978: 851, fig. 5). Fakat, Elaious'taki figürler Tenedos lekaneinden farklı olarak skyphos üzerinde işlenmiş, figürlerin detayları kazıma çizgilerle verilmiş, boşluklarda doldurma bezek olarak dikey çizgi dışında çember içine alınmış noktalar kullanılmıştır. Kedigil (panter?) figürlerinin kullanıldığı kompozisyon, Lemnos – Myrina'da MÖ 550 civarına tarihlenen bir lekaneyle ait parçalarda izlenir (Beschi, 2007: 170, Tav. XVIII d-f.). Buradaki kabın tam profili sağlam olmadığından panterlere Tenedos lekaneindeki gibi kuş figürünün eşlik edip etmediği bilinmemektedir. Ayrıca kedigil detaylarının kazıma çizgi ile verilmesi Tenedos lekaneindeki işlenişten farklılık göstermektedir.

4. Kuğu Grubu İlişkili Seramik Kaplar

Troia'da ele geçen "Kuğu Grubu" stilinde bezeli skyphos ve lekaneleri inceleyen C. Aslan bunların dışında bir grup phialenin kuğular ile bezendiğini tespit etmiştir. Söz konusu kapları Kuğu Grubu kapsamında değerlendiren Aslan, kuğu bezemeli olmamasına rağmen söz konusu phialeler ile biçim, kil ve boyama tekniği bakımından benzer olan bir grup phiale ve tabağı da aynı gruba dahil etmiştir. Bunların bazılarında şematik kuğular, kaplumbağa benzeri yaratık, vahşi keçi/at gibi hayvan figürleri yer alırken bazılarında ise yalnızca doldurma bezeklerin (rozet, artı (+), basamak/ters "Z", nokta, kısa çizgi diziler, dalga ve göz yaşı (damla/yaprak) motifleri) farklı kombinasyonlar ile işlendiği örnekler de olabilmektedir (Aslan vd., 2019: 227).

⁸ İlgili mezar (M23.7) konusunda ön bilgi, 2024 yılı Kazı Sonuçları Toplantısı'nda 2023 yılı kazı çalışmaları raporu kapsamında Prof. Dr. Turan Takaoğlu tarafından sunulmuş olup 2025 yılında yayınlanacaktır.

⁹ Quatrefoil bezemeli Korinth aryballosları için bkz. Payne, 1931: 320-321.

Tenedos buluntusu üç phiale (Şekil 3.4-6) ve bir kapak (Şekil 3.7) taşıdıkları bezeme kompozisyon detaylarındaki farklılıklara rağmen silüet üslupta bezenmeleri açısından söz konusu Troia örneklerini anımsatmaktadır. Phialeler ve kapak bu çalışmada C. Aslan'ın yaklaşımından yola çıkılarak Kuğu Grubu ile ilişkilendirilmiştir. Bunların dışında birer kratersikos ve düz dipli bir skyphos hem minyatür boyutları ve kil-yüzey karakterleri hem de phialeler ve kapak gibi silüet üslupta bezeli olmalarından dolayı Kuğu Grubu ilişkili seramikler arasında değerlendirilmiştir.

4.1. Phialeler (Şekil 3.4-6) ve Kapak (Şekil 3.7)

Tenedos nekropolisinde Kuğu Grubu tekniğinde bezenmiş üç phiale tespit edilmiştir. Phialeler, hafif inceltirilip yuvarlatılmış dudak ile sonlanan yayvan küresel gövdeli ve tondoları omphalosludur. Birinci phialenin (Şekil 3.4) omphalosunun kenarları hafifçe düzleştirilmiş küresel, ikinci ve üçüncüsünün (Şekil 3.5,6) kenarı dışa şişkin profilli yapılmıştır. Bezemeler iç yüzlerde pişirilmesinin ardından açık kırmızı ve kırmızimsı sarı tonlara dönen ince astar üzerine siyah boya ile işlenmiştir. Birinci phialedeki bezeme kompozisyonu, omphalosunu çevreleyen kalın ve ince bantlar arasında birer sıra nokta (●) ve yaprak (♥) dizisinden oluşmaktadır. Nokta dizisi gövdeye yaprak dizisi ise ağız kenarına konumlandırılmıştır. Birincisiyle benzer yerleştirme düzenine sahip ikinci phialede gövdede nokta yerine ters “Z” (Z), ağız kenarında ise yaprak yerine nokta tercih edilmiştir. Üçüncü phialede ise sırasıyla nokta, rozet/artı (✦, ✧) ve nokta dizisi işlenmiştir. Söz konusu phiale 2024 yılı kazılarında, MÖ 7. yüzyılın üçüncü çeyreği ile MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısının çeşitli dilimlerine tarihlenen Korinth aryballosları (Geç Protokorinth, Savaşçı grubu, quatrefoil grubu)¹⁰, Attik kylikler (Droop, stemmles, Acrocup), yerel gri olpe, dokuma tezgâh ağırlığı, iğ ağırlığı, scarabe biçimli bir mühür/takı, demir bıçak gibi buluntuların olduğu çoklu gömüye sahip bir mezarda ele geçmiştir.

Kapak (Şekil 3.7), dudağı içe eğimli hafif içe dönük ağızlı, yayvan gövdeli, üst-orta kısmı çukurlaştırılarak kenarı tıpkı bir halka kaide gibi düzenlenmiş ters-konik tutamaklıdır. Kapağın dış yüzünde işlenmiş olan nokta ve bant dizilerinden oluşan bezemeler, boyanın bazı alanlarda daha ince uygulanması nedeniyle açık kırmızimsı kahverengi, kırmızı ve siyah renklidir. Kabin tüm yüzeyinde yoğun minik gümüş mika / kuvars katkısı belirgindir. Kapağın bulunduğu mezar, T. Özkan tarafından semerdam biçimli bir kapak ile örtülmüş “Monolitik Taş Lahit” olarak tanımlanmıştır (Özkan, 1993: 198-199). Bu mezarı, “Tenedos'ta bulunan mezarlar içinde en zengin kontekste sahip olanı” olarak niteleyen Özkan, iskeletin eriyerek aşırı tahrip olmuş biçimde gün yüzüne çıktığını bildirmiştir. Mezarda makaleye konu kapak dışında MÖ 510 – 400 yıllarının çeşitli dilimlerine tarihlen kylikler, bolsallar, skyphoslar, krem kabı, bodur lekythos gibi seramik kaplar yanında protom, mask ve figürinlerden oluşan pişmiş topraktan üretilmiş plastik eserlerin ele geçtiği anlaşılmaktadır.¹¹ Kapak, biçimsel olarak benzeşen MÖ 450 ve 400 yıllarına tarihli daha büyük boyutlu (17, 18,3 cm) Atina buluntusu iki kapak ile karşılaştırılabilir (Sparkes vd., 1970: fig. 11, no. 1236, 1239).

Tenedos phialeleri ve kapağındaki nokta, rozet/artı (+) ve ters “Z” / basamak süslemelerine Troia ve Assos'ta ele geçen kaplarda farklı kompozisyonlar içerisinde rastlanmaktadır.¹² Tenedos buluntuları ise bezeme kompozisyonlarının bu öğelerin farklı kombinasyonlarıyla oluşturulması bakımından özgündür.

4.2. Krateriskos (Şekil 3.8)

Kuğu Grubu ile ilişkili olduğu değerlendirilen başka bir seramik kap 1962 yılında müze envanterine kaydedilen bir krateriskostur. Krateriskos, tablası aşağı eğimli dışa dönük ağızlı, uzun silindirik boyunlu, hafif dışbükey konik-omuzdan şişkin gövdeli, omuzdan dışa doğru hafif eğilerek ağız kenarına yaslanan yuvarlak kesitli karşılıklı iki sepet kulplu, tabanı içe eğimli yüksekçe konik kaidelidir. Dış yüzü ağızdan boynun alt seviyelerine ve kaide seviyesinden kulpların gövdeye birleştiği seviyenin hemen altına kadar siyah boyalıdır. Omuz ve boynun alt seviyelerini kapsayan alan rezerve bırakılmıştır. Boyalı alttaki alan ile kulpların birleştiği seviye

¹⁰ Bunların dışındaki iki küresel gövdeli aryballosun üzerindeki bezemeler belirgin değildir.

¹¹ Eser listesi için bkz. Özkan, 1993: 22. Mezar buluntularının tarihi için bkz. A.g.e., Çizelge 1.

¹² Bu öğeler kuğu figürlü kaplarda doldurma bezek ya da bizzat kompozisyonun kendisi olarak kullanılabilirler. Troia'da ters “z” / “basamak deseni” için bkz. Aslan vd. 2019: pl. 61, 65, no. 552, 582. Assos lekanesinde kullanılan bu süsleme için bkz. Utili, 1999: abb. 15, no. 259. Nokta süslemesi için bkz. Aslan vd., 2019: pl. 64-65, no. 574, 576, 584. Troia'daki Rozet / artı (+) süslemesi için bkz. Aslan vd., 2019: pl. 64, no. 575, 580, 581. Assos'taki aynı süsleme için bkz. Utili 1999: abb. 15-16, no. 258, 270.

arasında ince yatay bir bant yer alır. Kulplar arasında, boynun alt seviyeleri ile ince bant arasında kalan rezerve alanda dikey ince çizgilere bağlı dil / taç yaprağı dizileri işlenmiştir. Kabin iç yüzü boyun ile gövdenin birleşme seviyesine kadar dıştaki süslemelerin renginde boyalıdır. Kabin yüzeyinde yoğun miktarda minik gümüş mika/kuars içeriği dikkat çekmektedir.

Anadolu'nun batısında yer alan farklı merkezlerdeki seramik atölyeleri MÖ 6. yüzyılda dönemin modaları çerçevesinde birbirlerinden farklı tekniklerde krateriskos boyamışlardır. Tenedos krateriskosunun barındırdığı bezeme şeması bu modanın bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bezeme kompozisyonu bakımından Tenedos krateriskosu ile paralellik kurulabilecek krateriskoslardan biri Pitane'de bulunmuş olup İon "hayvan frizi ve siyah figür" seramikleri içinde sınıflandırılmıştır (İren 2003, Taf. 68, no. 336, Tabele 1). Söz konusu kapta işlenmiş boya bant ve omuzdan sarkan "damla" dizisiyle oluşturulan kompozisyon Tenedos krateriskosunu anımsatsa da omuzdaki damla dizisinin beyaz boya üzerine yapılması farklılık oluşturmaktadır. Tenedos örneği Pitane buluntusu dışında, minyatür boyut ve bezeme şeması (kabin alt bölümünün boyalı, rezerve bırakılan omuz bölümünde taç yaprak dizisiyle dekore edilmiş olması) bakımından benzer olan Daskyleion buluntusu bir krateriskos ile de karşılaştırılabilir (Gürtekin-Demir, 2002:126-127, fig. 13.58, 14b). Boyanan alanlarının kırmızı ve kahverengimsi-morumsu siyah metalik parlak renk tonlarıyla karakterize olması nedeniyle "Streaked Ware" (MÖ 7. – 6. yüzyıl) olarak sınıflandırılan bu kabin Lidya sütun-kraterinin Sardes dışındaki bir yerleşimde üretilmiş minyatür versiyonu olduğu değerlendirilmiştir (Gürtekin-Demir, 2002: 122-128,138). Tenedos krateriskosu ile ithal Daskyleion buluntusu arasında bezeme tekniği açısından olmasa da kap biçimi ve bezeme şeması açısından etkileşim açıktır. Tenedos krateriskosundaki bezeme kompozisyonunun en yakın benzeri F. Utili tarafından "Aeol-Attik Atölye"nin ürünlerinden olduğu değerlendirilen Assos Batı Nekropolisi'nde ele geçen bir krateriskosta görülmektedir (Utili, 1999: 227, 313, abb. 28.512). Tenedos krateriskosu, gövdedeki siyah boyalı alanın alt yarısında yatay çizgi bant ve üstteki rezerve alanda yer alan dil / taç yaprak dizisinin daha sık oluşu ve bunların ince çizgilere bağlı olmayışı gibi detay farklılıklarına rağmen genel kompozisyonu bakımından Assos krateriskosu (MÖ 540-520) ile benzerdir. Assos'ta ek olarak kuş ve nokta dizilerini de içeren bir destekli krater, bu tür kapların bazen Tenedos lekane ve skyphoslarında izlenen Kuğu Grubu'na uygun şekilde kuş ve nokta dizileriyle harmanlanan görece daha zengin kompozisyonları barındırabildiğini göstermektedir (Utili, 1999: 227, 313, abb. 28.511).

4.3. Kuğu Grubu İle İlişkili Diğer Örnek: Dil/Yaprak Bezemeli Skyphos (Şekil 3.9)

Yukarıda değinilen seramik kaplar dışında küçük boyutlu bir skyphos (Şekil 3.9) siyah renkli bezemeler ile dekore edilmiştir. Skyphos, yuvarlatılmış dudakla sonlanan dışa bükülmüş ağızlı, küresel gövdeli ve düz diplidir. Kabin dış yüzü pembe renkli ince astar üzerine dipten ağız kenarına kadar uzanan hafif parlak siyah renkli dil / yaprak dizisiyle çevrelenmiştir. Skyphoslar ve lekanede (Şekil 3.1-3) olduğu gibi bu kapta da iç yüzeyin tamamı dıştaki bezemelerin renginde özensiz şekilde boya ile kaplıdır. Fırça telleri hem iç hem de dıştaki boyada damarlı bir görünüm bırakmıştır. Kabin gövdesinin dış tarafında rötüşlerinin spatül benzeri bir alet yardımıyla yapıldığını gösteren yatay düzeltme izleri mevcuttur.

Tenedos skyphosunun morfolojik açıdan birebir benzeriyle karşılaşılmasa da Atina Akropolis Müzesi envanterinde yer alan minyatür boyutu, düz dibi ve gövdeye yaklaşık kırk beş derecelik açıyla bağlanmış yatay kulplarıyla MÖ 520-480 yıllarına ait bir skyphosla benzerlik kurulabilir (The Acropolis Museum, 2024)

5. Genel Değerlendirme

Tenedos Nekropolisi'nde ele geçen skyphoslar, lekane, phialeler, kapak ve krateriskostan oluşan bir grup seramik silüet hayvan (kuğu ve panter?) ya da yalnızca nokta, rozet, ters "Z" çizgi bant ve yaprak süslemelerinden oluşan basit kompozisyonlar ile bezenmiştir. Eski müze kazıları ve 2023 ile 2024 kazılarında bulunan iki skyphos (Şekil 3.1-2), bir phiale (Şekil 3.6) ve bir kapak (Şekil 3.7) dışındakilerin kontekstleri müze kayıtlarından belirlenememiştir.

Skyphoslar, phialeler ve kapağın yükseklikleri 5,3 cm, ağız genişlikleri 12,2 cm, kaide genişlikleri 4,2/4,6 cm'yi aşmamaktadır. Kaplar, büyük taneciklerden arındırılmış kaliteli kilden hızlı dönen çarkta üretilmiş olup phialeler, skyphos ve kapakta çarkta çekilirken oluşan çarpıklıklar görülmektedir. Tümüyle sağlam olan krateriskos (Şekil 3.8) ve düz dipli skyphosun (Şekil 3.9) kil özellikleri detaylı incelenememiştir. Geriye kalanların kili kırmızı ve kırmızımsı sarı renklerde pişirilmiştir. Nokta bezekli phialenin (Şekil 3.4) kili çok

yoğun gümüş mika/kuvars ve çok az miktarda küçük taşçık (yak. 1 mm) katkılıdır. İki skyphos (**Şekil 3.1, 3.9**) dışındaki tüm kapların yüzeylerinde az ya da yoğun minik gümüş mika/kuvars katkısı karakteristiktir.

Kapak dışındaki tüm örneklerde yer alan bezemeler, kilin sulandırılması ile elde edildiği tahmin edilen kil rengi tonlarında ince astar üzerine boyanmıştır. Kapağın tamamı ve phialelerin figürsüz olan dış yüzeyleri astarsız bırakılmıştır. Hayvan figürlü skyphoslar ve lekanenin iç yüzeylerinin tamamı, kraterikosun boyun-gövde birleşim seviyesine kadar olan iç bölümü, dış yüzde işlenen bezemelerin rengi olan siyah renk ile üstünkörü boyanmıştır. Bu özensizlik nedeniyle fırçanın telleri, uygulandığı alanda damarlı/çizgisel bir doku bırakmıştır. Lekane pişirildikten sonra boyanın az sürüldüğü alanlar kırmızımsı kahverengimsi alacalı kalmıştır. Bunların aksine phialelerin dış, kapağın iç yüzü boyanmadan bırakılmıştır.

Seramikler Troia'da bulunanlar gibi genel itibarıyla iki kompozisyonla bezenmiştir. Birincisi bu gruba adını veren karakteristiği olan hayvan figürlü kompozisyonudur. İki skyphos (**Şekil 3.1-2**) ve lekanenin (**Şekil 3.3**) gövdelerinin dış yüzünde görülen bu kompozisyonda siluet görünümlü su kuşları ve kedigiller siyah boya ile hızlı ve özensiz işlenmiş, lekanedeki figürler gövdeye baş aşağı pozisyonda yerleştirilmiştir. Gövdede figürlerden kalan boşluklar düzensiz fırça darbeleriyle yapılmış kısa dikey çizgi ve nokta dizileriyle doldurulmuştur. İç yüzeyler, dıştaki figürlerin rengi olan kahverengimsi-siyahımsı boya ile kaplanmıştır.

Tenedos'taki birinci bezeme kompozisyonu, adaya yakın Hellespontos girişindeki Troia, Sigeion, Elaiou ve Thymbria'nın yanı sıra Tenedos'un batısındaki Lemnos adasındakiler ile uyumludur. Fakat, birinci skyphostaki (**Şekil 3.1**) su kuşlarının gövde ve kanat hatlarının çizgisel işleniş, ikinci skyphosta (**Şekil 3.2**) kuşların bacakları ve doldurma bezeklerin işlenmeden bırakılışı¹³ ve lekanede kedigiller ile kuşun aynı kompozisyon içinde yer bulması gibi detaylar ayrı bir üslubun ürünleridir.

Tenedos'taki phialeler (**Şekil 3.4-6**), kapak (**Şekil 3.7**), krateriskos (**Şekil 3.8**) ve düz dipli skyphosta (**Şekil 3.9**) işlenmiş olan ikinci kompozisyonda farklı kalınlıklarda çizgi bantlar arasına nokta, yaprak, taç yaprak / dil, rozet ve ters "Z" dizileri yerleştirilmiştir. Bu kompozisyon, bezeme öğeleri ve kombinasyonlardaki farklılıklara rağmen Troia'da phiale ve tabaklarda işlenenleri anımsatmaktadır (Aslan vd., 2019: 230). Detay farklılıkları Tenedos örneklerinin MÖ 5. yüzyılın içlerinde de üretilmeye devam etmiş olmalarıyla ilişkili olabilir. Bu kompozisyonun işlendiği kapağın (**Şekil 3.7**) Tenedos'ta 1990-M6'da MÖ 510-400 yıllarına tarihlenen buluntularla birlikte ele geçmesi bu olasılığı güçlendirmektedir. Krateriskosun tarihlenmesi için Assos Batı Nekropolis'i'nde MÖ 540-520 yıllarına tarihlenen mezarda bulunan krateriskos referans olabilir.

Hellespontos'un girişindeki Atina kolonileri olan Elaiou ve Sigeion'da ele geçenler, yüzeylerde daha sık ve fazla sayıda yerleştirilmiş kuşlarla karakterize olan Assos örnekleri ve arkeometrik analizlerin yerel ya da yakın çevrede yapıldıklarını gösterdiği Troia buluntuları; Kuğu Grubu seramiklerinin MÖ 6. yüzyılda Kuzeybatı Anadolu ve Trakya'da birden fazla merkezde üretildiklerini kanıtlamıştır. Tenedos buluntuları, Kuğu Grubu üslubunun yerel/bölgesel versiyonlarının Hellespontos ağzındaki atölyelerden çıktığı konusunda birleşen görüşlere destek sunmaktadır. Ayrıca Tenedos phialeler, lekane ve kapağında yer alan özgün bezeme kompozisyonları yanı sıra birinci skyphosta kuşların çizgisel tasarımları ve ikinci skyphosta kuşların bacaklarının işlenmeden bırakılarak figürlerden kalan boşluklarda dolgu bezek kullanılmaması ile öne çıkan detaylar, diğer yerleşimlerde bulunanlardan farklı özellikler gösterir.

Kuğu grubu ve ilişkili minyatür seramiklerin Troia'daki kutsal alanda Artemis, Kybele ya da Aphrodite'nin Kuzeybatı Anadolu versiyonu ile ilişkili bir ritüelin temsilcileri olabileceği ileri sürülmüştür (Aslan 2009, 54). Su kuşlarıyla bezenmiş bu kapların kutsal alanda yer alan su kuyularının yakında bulunmasının tesadüf olmayabileceği üzerinde durularak bu kapların suyla ilişkili bir ritüelin parçası olabilecekleri vurgulanmıştır (Aslan 2009, 57). Kuğu/su kuşu figürlerinin olduğu lekane ve/veya skyphoslar Elaiou ve Assos gibi yerleşimlerde Tenedos'takiler gibi mezarlarda bulunmuşlardır.

Yunanistan'daki mezar kontekstlerinde Demir Çağı'ndan itibaren yer almaya başlayan (Luce 2011: 61) minyatür kapların Ege yerleşimlerindeki kutsal alan ve mezar ritüellerinde kullanımları MÖ 7. yüzyıldan itibaren artmıştır (Gimatizidis 2011; Barfoed 2018). Normal boyutlu versiyonlarına göre daha küçük boyutlu olan bu kaplar nekropolislerde çoğunlukla çocuk mezarlarında ele geçmiş olup ebeveynler tarafından mezarlara bırakılan sembolik anlamlı objeler olabilecekleri düşünülmektedir (Luce, 2011: 61-62). Antandros'ta bebek ve çocuk mezarlarına biberon, emzikli kaplar, olpe, minyatür skyphos, sivri dipli ve küresel gövdeli Korinth aryballosları, alabastron, İonia kyliksi ve rozetli kâse gibi seramikler, figürin, boncuk, aşık kemiği, deniz

¹³ Seramiği boyayan usta, kuşun su yüzeyinde yüzer pozisyonundaki görünümünden ilham almış olabilir.

kabuğu ve bronz küpeler gibi hediyelerin bırakıldığı tespit edilmiştir (Yağız, 2015: 710). Bunlar mezar sahibinin bireysel eşyaları ve mezar başında gerçekleştirilen sunular ile ilişkilendirilerek sınıflandırılmıştır (Yağız, 2015: 710). Benzer buluntulara Tenedos mezarlarında da rastlanmaktadır (Örneğin bkz. Takaoğlu 2023; Takaoğlu vd. 2024). Tenedos nekropolisindeki mezarların birçoğuna Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem'in içlerine kadar çoklu gömü yapılmıştır (Özkan 1993: 210; Arslan ve Sevinç 2003; Takaoğlu 2023; Takaoğlu vd. 2024). Makaleye konu minyatür kaplar dışında Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem içlerine kadar bazı Tenedos mezarlarına Korinth kotyliskosu, kırmızı yüzeyli-astarsız hydria, amphoriskos, krateriskos, khous ve siyah firnisli ekhinus kâsesi gibi minyatür kaplar da bırakılmıştır. Kuğu bezemeli skyphoslardan biri (**Şekil 3.2**) bir çocuk mezarında ele geçmiştir. Bu mezarda ayrıca kaba üretilmiş tek renkli minyatür bir phiale de bulunmuştur. Kuğu grubu ilişkili phialelerden biri (**Şekil 3.6**) ise MÖ 7. yüzyıl ortalarından MÖ 5. yüzyıl içlerine kadar tekrar kullanımın olduğu başka bir mezarda dokuma tezgâh ağırlıklarının üzerine ters kapatılmış şekilde bulunmuştur. Phialenin mezardaki dokumacılıkla ilişkili buluntulardan dolayı bir kız çocuğu ile ilişkili olarak mezara bırakıldığı tahmin edilmektedir. Minyatür boyutlarından dolayı işlevsel olmayan bu kaplar muhtemelen Tenedos'ta mezara gömülen çocuk adına tanrı-tanrıçaya ebeveynleri tarafından adanan eşyalardı.

6. Sonuç

Tenedos mezarlarında bulunmuş siluet teknikte bezeli minyatür seramik kaplar bu çalışmada Kuğu Grubu altında incelenmiştir. Kaplar, Kuğu Grubu'nun form ve bezeme çeşitliliğini artırması yanında kronolojik gelişimlerinin anlaşılmasına da katkılar sunmaktadır. Seçilen kompozisyonlardan yola çıkılarak Tenedos Kuğu Grubu seramikleri genel anlamda iki grup altında toplanabilir. 1- Hayvanlı (su kuşu, kedigil) kompozisyon. 2- Yalnız süsleme öğeleriyle (nokta, rozet, yaprak, çizgi ve bant) oluşturulmuş kompozisyon. Birinci kompozisyonu taşıyan skyphos ve ikinci kompozisyona dahil olan kapağın ele geçtiği mezarlardaki buluntuların tarihleri ve geriye kalan örneklerin diğer yerleşimlerde ele geçenler ile karşılaştırmalı tarihlenmeleri, birinci kompozisyonu taşıyanların Tenedos'ta MÖ 6. yüzyılın ilk yarısına kadar geriye gidebileceğini; ikinci kompozisyonu taşıyanların ise MÖ 5. yüzyıl içlerine kadar tarihlenebileceğini göstermektedir. Kuş ve panter? figürlerinin işlendiği Tenedos skyphoslar ve lekanesi her ne kadar taşıdıkları bezeme teknik ve kompozisyonlarıyla Hellespontos ağzında yoğunlaşan üsluba dahil olsalar da bezemelerin işlenişlerindeki detaylar bölgedeki (belki de Tenedos'ta) ayrı atölye ya da seramik ustalarının ürünleri olduklarını düşündürmektedir. Troia'da aşağı kutsal alandaki ritüeller ile ilişkili ele geçen phialeler Tenedos örnekleriyle aynı üslubun ürünleridir. Tenedos buluntuları, bu phialelerin mezar ritüellerine de dahil olabildiklerini göstermektedir. Henüz kazısı yapılmamış mezarların Kuğu Grubu ve ilişkili kapların hem biçim hem de kronolojileri ve bezeme kompozisyon repertuarına yeni katkılar sağlayabilecek daha fazla örneği verme olasılığı yüksektir.

Teşekkür

Makaleye konu malzemenin yayınlanması konusunda verdikleri izinlerden dolayı Kazı Başkanı Prof. Dr. Turan Takaoğlu ve Troya Müzesi Müdürü Rıdvan Gölcük'e; müzede ihtiyaç duyulan çalışma ortamını hazırlayan başta uzman arkeologlar Musa Tombul ve Osman Çapalov olmak üzere tüm müze çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Kaynaklar

- Arslan, N. ve Sevinç, N. (2003). Die eisenzeitlichen Gräber von Tenedos. *Istanbuler Mitteilungen* 53, 223-250.
- Aslan, C. C. (2009). Swan Imagery at the West Sanctuary at Troia. Çiğdem Özkan Aygün (Ed.), *Proceedings of the XI Symposium on Mediterranean Archaeology*, Istanbul Technical University, 24-29 April 2007, *BAR International Series* 1900 içinde (54-60 ss.). Oxford.
- Aslan, C., Lawall, M. ve Lynch, K. (2019). *Troy Excavation Project Final Reports, I.1, The West Sanctuary I: Iron Age – Classical*. Charles Brian Rose, Kathleen Lynch, Getzel Cohen (Eds.). *Studia Troica Monograph* 10, Bonn: Dr. Rudolf Habelt.
- Barfoed, S. (2018). The use of miniature pottery in Archaic-Hellenistic Greek sanctuaries. Considerations on terminology and ritual practice. *Opuscula* 11, 111-126.
- Beazley, J. D. (1944). Groups of Early Attic Black-Figure. *Hesperia* 13, 38-57.

- Beschi, L. (2007). Importazioni di ceramica arcaica a Lemno. *ASAtene* 85, 119-180.
- Boardman, J. (1981). *Kolonien und Handel der Griechen. Vom späten 9. bis zum 6. Jahrhundert v. Chr.*. C.H. Beck, Munich.
- Boardman, J. (1997). *Athenian Black Figure Vases: A Handbook*. London.
- Gimitzidis, S. (2011). Feasting and offering to the Gods in early Greek sanctuaries: Monumentalisation and miniaturisation in pottery. *Pallas* 86, 75-96.
- Gropengiesser, H. (1970). *CVA Deutschland, Heidelberg, Universität iv. München*.
- Gürtekin-Demir, R. G. (2002). Lydian Painted Pottery at Daskyleion. *Anatolian Studies* 52, 111-143.
- Körpe, R. (2009). Sigeion'dan Bir Panathenaia Amphora Parçası. *Kubaba* 13, 17-26.
- Körpe, R. ve Yavuz, M. F. (2009). Sigeion and Its Foundation. Çiğdem Özkan Aygün (Ed.), *Proceedings of the XI. Symposium on Mediterranean Archaeology*, Istanbul Technical University, 24-27 April 2007, (BAR International Series 1900 içinde (230-232). Oxford.
- Luce, Jean-Marc (2011). From miniature objects to giant ones: The process of defunctionalisation in sanctuaries and graves in the Iron Age Greece. *Pallas* 86, 53-73.
- Özkan, T. (1993). *Tenedos Arkaik ve Klasik Nekropolü (2 Cilt)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Payne, H. (1931). *Necrocorinthia: A Study of Corinthian Art in the Archaic Period*. Oxford University Press, London.
- Rose, C. B. (2013). *The Archaeology of Greek and Roman Troy*. Cambridge.
- Schäfer, T. (2009). Sigeion Yüzey Araştırmaları (2005-2007). *26. Araştırma Sonuçları Toplantısı* (Ankara, 26-30 Mayıs 2008), c. 2, Ankara, 1-12.
- Sevinç, N. ve Takaoğlu, T. (2004). The Early Bronze Age on Tenedos/Bozcaada. *Studia Troica*, 14, 135-140.
- Sparkes, B.A., Talcott, L. ve Richter, G. M. A. (1970). Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1: Text, Part 2: Indexes and Illustrations, *The Athenian Agora* 12, iii-382.
- Takaoğlu, T. (2017). The Daedalic Style on Tenedos: New Light from old Digs. *Arkeoloji ve Sanat* 156, 103-110.
- Takaoğlu, T. ve Yaman, H. (2019). Arkaik Dönem Kuzeydoğu Ege Kültürel Etkileşim Ağı İçinde Tenedos Adası. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi*, Ek Dizi I, 321-338.
- Takaoğlu, T. ve Atabay, M. (2021). *Tenedos Bozcaada: Tunç Çağı'ndan Günümüze Bir Ada Tarihi*, İstanbul.
- Takaoğlu, T. (2023). Tenedos (Bozcaada) 2021 Yılı Kazısı, *42. Kazı Sonuçları Toplantısı* (Denizli 23-27 Mayıs 2022), c. 5, Ankara, 305-316.
- Takaoğlu, T., Yıldırım, Ö. C. ve Ayaz, M. (2024). Tenedos (Bozcaada) 2022 Yılı Kazısı, *43. Kazı Sonuçları Toplantısı* (Ankara 16-20 Ekim 2023), c. 3, Ankara, 293-305.
- The Acropolis Museum. (2024). (Envanter No: NA 1957 Aa 2047) Erişim adresi <https://www.theacropolismuseum.gr/en/miniature-skyphos-0>
- Utili, F. (1999). *Die archaische Nekropole von Assos. Asia Minor Studien* 31, Habelt, Bonn.
- van den Eijnde, F. (2020). The "First Athenian Empire"? Athenian Overseas Interests in the Archaic Period. van den Eijnde, R. Strootman, ve R. van Wijk (Eds.), *Empires of the Sea: Maritime Power Networks in World History* içinde (52-80 ss.). Brill, Leiden/ Boston.
- Waiblinger, A. (1978). La ville grecque d'Éléonte en Chersonèse de Thrace et sa nécropole. *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 122 (4), 843-857.
- Yağız, K. (2015). Bir Troas Bölgesi Arkaik Nekropolis: Antandros. C. Şimşek, B. Duman, E. Konakçı (Eds.). *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan Essays in Honour of Mustafa Büyükkolancı* içinde (707-722 ss.). Ege Yayınları, İstanbul.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
☒ Bu çalışmanın yazarı, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazarı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazarı kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-